

170 NĂM THIẾT LẬP MIỀN TRUYỀN GIÁO XỨ THƯỢNG (1851-2021)

Sau thời gian dò dẫm, tìm hiểu địa hình, phong tục tập quán, ngôn ngữ, lại được Bok Kiom giúp đỡ tận tình, Thầy Sáu Do và các vị Thừa sai đã lên tới được miền Cao Nguyên, đã khám phá ra đồng bằng bên bờ sông Đắk Bla như Đức Giám Mục Têphanô Cuénôt (Thê) hằng mong ước. Đó là vào năm 1850.

Sang năm 1851, Đức Giám Mục đã thiết lập 4 Trung tâm Truyền giáo: một truyền giáo cho sắc dân Bahnar-Jolong (tại Kon Koxâm, phía đông), một cho sắc dân Bahnar-Rongao (tại Plei Rohai, ở trung tâm), một cho sắc dân Sêđăng (tại Kon Trang, phía bắc), và một cho sắc dân Jrai (tại Plei Chur, phía nam). Cha Combes (Bê) được bổ nhiệm làm Bề trên Miền.

Như vậy, **Miền Truyền Giáo Xứ Thượng** (La Mission des Pays Mois), hay còn gọi **Miền Truyền Giáo Bahnar** (La Mission des Bahnars), hoặc sau này gọi là **Vùng truyền giáo Tây Nguyên** được hình thành, qua thời gian phát triển thành Giáo phận Kon Tum ngày nay.

170 năm đối với hình thành và phát triển của một Giáo phận không phải là dài, so với 488 năm Tin Mừng đến với Dân Việt (1533-2021), 403 năm Loan Báo Tin Mừng tại Nước Mặn - Giáo phận Qui Nhơn (1618-2021).v.v., nhưng nhìn vào sự phát triển vượt bậc về nhiều mặt của miền Tây Nguyên gồm 2 tỉnh Kon Tum và Gia Lai ngày nay, chúng ta cảm nhận được sự đóng góp to lớn của Giáo Hội Công giáo nơi xứ sở này.

Thật vậy, ở những nơi khác, những vùng miền khác trong nước Việt Nam và cả trên thế giới, Giáo Hội Công giáo hiện diện và lớn mạnh cùng với đà phát triển của những nơi ấy, những miền ấy. Còn tại giáo phận đầu tiên trên Cao Nguyên này, chính sự hiện diện và phát triển đều đặn của Giáo Hội Công giáo từ giai đoạn khởi thủy(1851), đến giai đoạn Địa phận Tông tòa (1932) rồi Chính tòa (1960)...đã làm cho diện mạo xã hội, văn hóa, kinh tế Tây Nguyên thay đổi, mang nhiều nét đặc sắc.

Chúng ta trở lại tìm hiểu 4 Trung Tâm Truyền giáo mà Đức Giám Mục Đông Đàng Trong đã thiết lập năm 1851, cách nay vừa đúng 170 năm, từ đó nhận ra sự yêu thương quan phòng tuyệt vời của Thiên Chúa trên vùng đất Tây Nguyên này.

1. TRUNG TÂM PLEI ROHAI:

Trung tâm truyền giáo cho tộc Bahnar-Rongao, vị trí chỗ địa sở Tân Hương ngày nay, được trao cho Cha Bernard Desgouts (Đề) và Thầy Sáu Do phụ trách. Khoảng giữa năm 1852, Thầy Sáu Do được Đức Cha Cuénôt gọi về Gò Thị để chuẩn bị lãnh chức linh mục, Thầy được thụ phong linh mục và trở lại nhiệm sở Rohai giữa năm 1853. Ngôi nhà thờ Plei Rohai đầu tiên được Cha Do xây dựng ngay trong năm này. Cha Do cũng đã lo tổ chức mô hình sản xuất nông trại để có thể tự túc lương thực, giúp ổn định cuộc sống lâu dài, cả cho người dân tộc bản địa và di dân người Kinh từ đồng bằng lên.

Cha Desgouts được Đức Cha chỉ định thành lập Chung viện Cao Nguyên tại đây, ban đầu đón nhận được một số chủng sinh từ đồng bằng lên, nhằm tránh cơn bắt đạo đang diễn ra gay gắt. Nhưng vì không hợp thủy thổ, chủng sinh hay đau ốm và Chung viện phải di dời đến vùng Ponông (thuộc Đắk Lắk ngày nay).

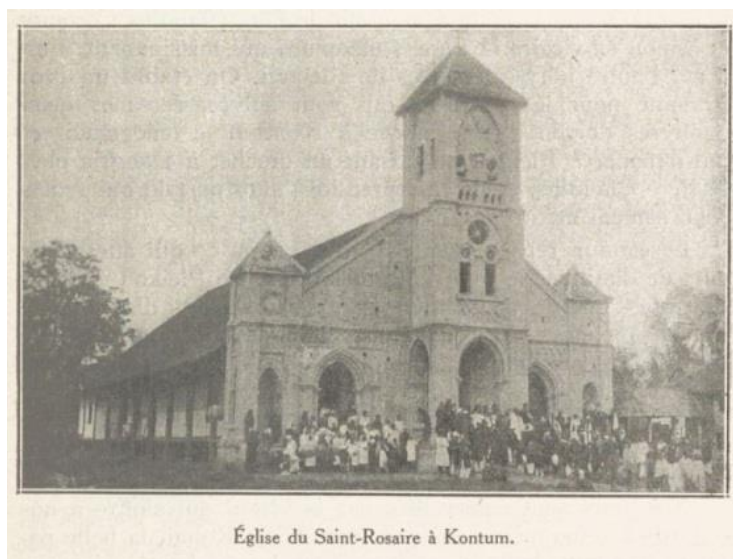
Trung Tâm Truyền Giáo cho người Bahnar-Rongao, năm 1897.

Các cha thừa sai, từ trái qua:

J.B Guerlach (Cảnh) -M. Jannin (Phước) -E. Kemlin (Văn) -

J.B Jurbert (Bình) -P. Irigoyen (Hương).

Ảnh: MEP.

Nhà thờ Rất Thánh Mân Côi (Tân Hương) năm 1933.

Trung Tâm Truyền Giáo Rohai (1851). Ảnh: MEP

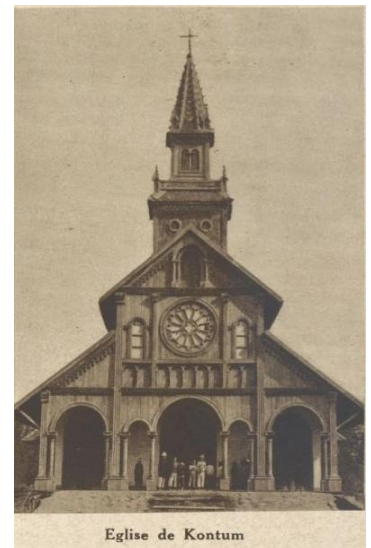
Nhà thờ Tân Hương ngày nay, 540 Nguyễn Huệ, Tp Kon Tum

Còn dân làng Plei Rohai (Bahnar) mãi đến năm 1931 mới dời làng sang phía bên kia sông Đăk Bla như ngày nay.

*Nhà thờ Plei Rohai (Bahnar) ngày nay,
đường Đặng Tiến Đông, Phường Lê Lợi, Tp. Kon Tum, tỉnh Kon Tum*

Đến năm 1855, Cha Do đưa người đến khai phá hướng phía đông cách Rohai 2km, lập một nông trại mới, gọi là Dak Tum. Năm 1856, có Cha Hòa từ Ponông (do cơ sở truyền giáo tại Ponông cũng không thành công) được điều động về tiếp sức, cùng với các vị Thừa sai đã lập thành cơ sở Kon Tum (làng Kon Tum Konâm hiện nay). Năm 1898, Kon Tum đã trở thành một trung tâm truyền giáo rộng lớn gồm các tỉnh Kontum-Pleiku-Banmêthuôt-Attôpơ(Lào). Kon Tum trở thành tên gọi hành chính của tỉnh Kon Tum được thành lập vào ngày 09/02/1913.

Nhà thờ Chính tòa Kon Tum năm 1927 và 1933. Ảnh : MEP

Nhà thờ Chính tòa Kon Tum ngày nay, 13 Nguyễn Huệ, Tp Kon Tum

2. TRUNG TÂM KON KOXÂM:

Trung tâm truyền giáo cho sắc tộc Bahnar - Jolong, nằm về phía Đông Kon Tum, được trao cho Cha Phêrô Combes, Bê trên tiên khởi Miền Truyền giáo Thượng. Cha đã dâng hiến Trung tâm Kon Koxâm cho Đức Mẹ Cứu Giúp làm bồn mạng. Chính Ngài soạn sách Giáo lý và sách kinh đầu tiên bằng tiếng Bahnar.

Ngày 28.12.1853. Ông Hmur chủ làng người Bahnar đầu tiên chịu phép Thanh Tẩy. Qua năm 1854, thêm nhiều dự tòng thuộc các bộ tộc khác nhau lãnh nhận phép Rửa. Đó là cộng đoàn tín hữu đầu tiên của cơ sở Truyền giáo Bahnar-Jolong.

Năm 1857, Cha Bê trên Combes đã gục ngã vì nhiệm vụ, ngài phải bỏ dở buổi dạy giáo lý, nằm liệt luôn và qua đời khi vừa 32 tuổi, trong sự tiếc thương của dân làng Kon Koxâm và các làng lân cận, có đạo cũng như lương dân.

*Mộ cha Phêrô Combes Bê từ năm 1857, tại Kon Koxâm.
Gần vị trí Nhà thờ Kon Koxâm xưa.
Trung Tâm Truyền Giáo Kon Koxâm (1851)*

Mộ cha Phêrô Combes (Bê) di dời ngày 23.01.2019, lên cao cách vị trí ban đầu 100 m

Mộ Cha Phêrô Combes (Bê) hiện nay tọa lạc tại làng Kon Koxâm, thôn Kon Băh, xã Hà Tây, huyện Chư Păh, Tỉnh Gia Lai; thuộc Giáo xứ Kon Măh, Giáo hạt Chư Păh, Gp Kon Tum.

Nhà thờ Kon Măh, xã Hà Tây, huyện Chư Păh, Tỉnh Gia Lai

*Giáo xứ Kon Măh mừng kỷ niệm 120 năm đón nhận đức tin (1897-2017).
Ảnh ngày 01/02/2017.*

3. TRUNG TÂM KONTRANG:

Trung tâm truyền giáo cho bộ tộc Sêđăng, nằm phía Bắc Kon Tum, được trao cho Cha Phêrô Dourisboures (Ân) phụ trách. Cha đã miệt mài nghiên cứu để la-tinh-hóa chữ viết Sêđăng, dịch sách kinh và sách giáo lý tiếng Bahnar do Cha Combes soạn sang tiếng Sêđăng. Giữa năm 1852, Cha Arnoux (A) được Đức Cha gửi lên tăng cường nhưng ngài phải sớm rời Kon Trang do không chịu nổi khí hậu và lâm bệnh nặng. Những nỗ lực không ngừng của các Thừa sai đã bắt

đầu sinh hoa kết trái: một em bé sơ sinh được thanh tẩy ngày 01.01.1852, và hai người Thượng trưởng thành đầu tiên: Giuse Ngui, 12 tuổi và Gioan Pat, 9 tuổi đã lãnh nhận Phép Thánh Tẩy ngày 16.10.1853. Hai Phép Thánh Tẩy này phải chăng báo hiệu cho một loạt trở lại Đạo “đồng đảo và ồ ạt” như Đức Cha Cuénot đã tiên báo trước kia !

Nhà thờ Konrang Monei xưa.
Trung Tâm Truyền Giáo Kon Trang(1851). Ảnh: MEP

Nhà thờ và nhà xứ Konrang giai đoạn 1884-1903, thời Cha Irigoyen (Hương).
Ảnh: MEP

Nhà thờ Kontrang Money ngày nay (đã di dời làng qua nhiều nơi)

Xã Đắk La, huyện Đắk Hà, tỉnh Kon Tum

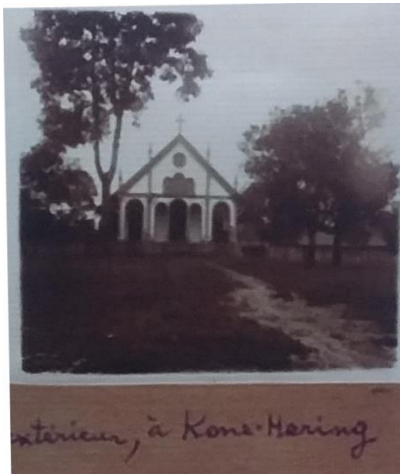
Với những cố gắng không mệt mỏi, cộng với tâm hồn tông đồ đầy nhiệt huyết, các Thừa sai đã thu gặt được những thành quả khích lệ. Dần dần các làng Sê đăng xin tòng giáo.

Năm 1891, làng Kon Hring đón nhận Tin Mừng. Làng Kon Hring lúc đó là một làng đông dân (800 dân) ở cách Kon trang 30 cây số về hướng Bắc.

Năm 1904, nhiều làng lân cận khác xin trở lại đạo. Kon Hring trở thành một trung tâm của một địa sở mới.

Nhà nguyện Kon Hring 1891. Ảnh: MEP

extérieur, à Kone-Hring

Nhà thờ Kon Hring mới xây dựng năm 1929. Ảnh: MEP.

Nhà thờ Kon Hring ngày nay, xã Diên Bình, huyện Đăk Tô, tỉnh Kon Tum

4. TRUNG TÂM PLEI CHUR:

Trung tâm loan báo Tin Mừng cho bộ tộc Jrai, nằm ở phía tây-nam Kon Tum, bên hữu ngạn sông Đăk Bla - Krong Pơ Kô do Cha Fontaine (Cố Phẩm) đảm nhiệm. Do số linh mục truyền giáo thời kỳ đầu quá mỏng, công việc lại bẽ bộn, kèm theo bệnh tật do khí hậu, mất an ninh giữa các bộ tộc, cũng như nhiều lý do khác, từ năm 1854 vùng truyền giáo này không có vị linh mục nào trực tiếp phụ trách tại chỗ. Cha Fontaine được chuyển đến vùng Ponông (Đăk Lắc), sau đó đi dưỡng bệnh và trở lại nhận nhiệm vụ khác.

Mãi cho đến năm 1903, Cha Bê trên Kemlin (Văn) đến xây dựng họ đạo Plei Jodrâp, phụ trách truyền giáo cho người Bahnar-Rongao và người Jrai, trong một bán kính rộng lớn bao gồm huyện Sa Thầy kéo dài xuống phía nam giáp ranh với vùng Hà Bầu (Pleiku) ngày nay.

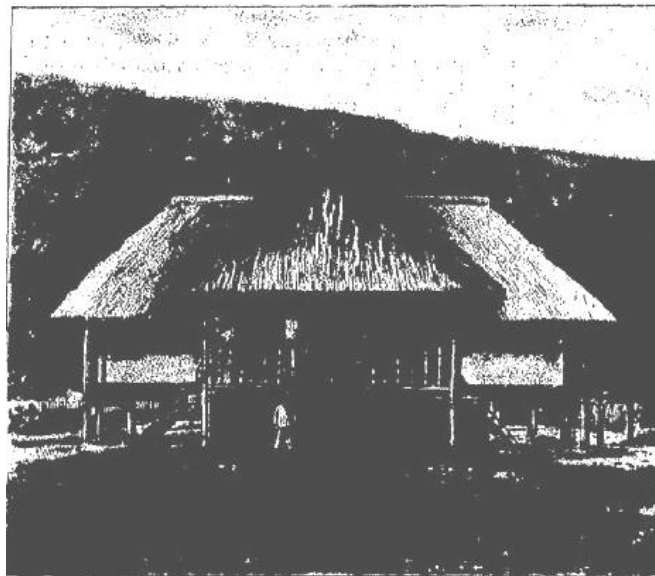
Hiện nay làng Chư, sắc dân Jrai, mà cư dân là một số con cháu, có thể nói như “hậu duệ” thuộc Trung tâm truyền giáo cho người Jrai xưa kia của cha Fontaine, được xác định thuộc xã Ya Tăng, thị trấn Sa Thầy, trực thuộc giáo xứ Kleng, hạt Đăk Hà, Giáo phận Kon Tum. Số giáo dân trên dưới 280 người và đang ngày một tăng dần.

*Nhà thờ Kleng, Thị trấn Sa Thầy, huyện Sa Thầy, Tỉnh Kon Tum
Vùng Truyền Giáo Plei Chư (1851)*

Trong khi đó , công cuộc loan báo Tin Mừng cho các bộ tộc Jrai thuộc tỉnh Gia Lai thực sự bắt đầu và phát triển mạnh mẽ, khi vào năm 1905, cha Bề trên Jules Vialleton (Truyền) của Miền truyền giáo Kon Tum đã gởi thừa sai Gabriel Nicolas (Cận), lúc đó đang phụ trách Trung tâm truyền giáo Rơhai (1902-1905), đến với người Jrai Hà Bầu phía bắc thành phố Pleiku ngày nay. Hai làng xin tòng giáo: Plei Ko và Plei Dâl vào năm 1906 (thuộc giáo xứ Hà Bầu). Cánh cửa rộng mở dẫn bước các nhà truyền giáo tiến sâu vào những buôn làng của bộ lạc Jrai khác. Sau 3 năm, vào năm 1908, cha Nicolas Cận trao lại cho cha Corompt Hiên vùng Hà Bầu, còn ngài tiến xa hơn đến vùng tây tây nam thành phố Pleiku.

COCHINCHINE ORIENTALE. — Résidence du Missionnaire à Plei-Khoben;
d'après une photographie de M. Kemlin.

*Cư sở của các Cha thừa sai tại làng Khuen-Khuét, Hà Bầu, năm 1909.
Ảnh: theo một tấm ảnh của Cha Kemlin, Annales des Mep, 1909.*

Di tích tháp chuông nhà thờ Hà Bàu đầu tiên xây dựng năm 1911

Nhà thờ Hà Bàu ngày nay, xã Chư Đàng Ya, huyện Chư Păh, Tỉnh Gia Lai

Tiếp theo Hà Bàu, nhiều trung tâm truyền giáo cho người Jrai hình thành và phát triển theo thời gian: TTTG Cheoreo (Phú Bổn) 1955, TTTG Pleiky 1969, TTTG Pleichuet 1972.v.v.

*

* *

Khởi đầu từ 4 Trung Tâm Truyền Giáo vào năm 1851, lúc đó chưa có một tín hữu nào, chỉ có Thầy Sáu Do và 3 Cha thừa sai người Pháp, trải qua 170 năm (1851-2021), Giáo phận Kon Tum ngày nay bao gồm 2 tỉnh : Tỉnh Gia Lai và Tỉnh Kon Tum.

Dân số: 2.363.755 người;

Giáo dân: 359.820 người (tỷ lệ 15,22 %);

Trong đó: -Giáo dân người Kinh: 108.069 người, (đủ các giọng nói Bắc-Trung-Nam).

-Giáo dân người Thượng: 251.751 người, (các sắc tộc như: Bahnar, Rongao, Sêđăng, Jrai, Hlan, Jeh, Xơdrăh, Jolâng...)

Giáo phận có 10 Giáo hạt: Miền Kon Tum 03 Giáo hạt; Miền Gia Lai 07 Giáo hạt.

Giám mục: 03 Giám mục (01 Giám mục chính tòa; 02 Giám mục hưu)

Tổng số Linh mục: 199 (Dòng: 99; Triều: 100).

Tổng số Dòng tu: 40 (Dòng Nam: 13; Dòng Nữ: 27, trong đó có Dòng Ảnh Phép Lạ là Dòng nữ sắc tộc địa phương của Giáo phận Kon Tum).

Rửa tội trẻ em cả Giáo phận (2019): 11.352 em.

Rửa tội người lớn cả Giáo phận (2019): 5.945 người.

(Theo “Số liệu thống kê Giáo Phận Kon Tum 10/2020”, tr. 3-4).

LÝ TÂN

31/05/2021

Tài liệu tham khảo:

-P. Dourisboure, Les Sauvages Bahnars, bản dịch TGM Kon Tum: DÂN LÀNG HỒ, NXB Đà Nẵng 2008.

-Annales des MEP, các năm liên hệ.

-Trung Tâm Truyền Giáo cho dân tộc Jrais - Plei Chư, Lm Gioakim Nguyễn Hoàng Sơn, TGM Kon Tum.

-“Thống kê Giáo phận Kon Tum 2020”, TGM Kon Tum 10/2020.